

Մ. ՄԱՍՆԻՔԻՆ — Դրամաուսերին կամ ճղող ունի ու ակունքը կրկնելու եղանակով. ազատ թարգման. Բ. Տալազարովին: Կ. Պոլիս, Տար. Ն. Պէրպէրեան, 1890: 88. Երևոյ 192: Գին 6 դր.: Է.

Մատենոս Էֆ. Մամուրեան՝ որ բարձրագոյն դասագրքերովը Տաճկահայոց գարոցաց զարգացման մեծապէս նպաստած է, իւր թարգմանաբար յօրինած «Իրաբանութիւն» գիրքն երկրորդ անգամ կ'ընծայէ հայ մանկուոյն:

Մատենոս՝ որ յատկապէս 4—7 տարուան տղոց դաստիարակութեանն է սահմանուած, երեք աստիճանի բաժնուած է: Քարգմանիչն յառաջաբանին մէջ համառօտիւ յառաջ կը բերէ իրագիտութեանն և. Իւրեքճանի օրով ուսմանց ծրագրին մէջ մտածուիլը, եւ յարմար դասագրքի պահպանութեան վրայ իրաւած ժամանակ կը յիշէ ցայս վայրը Հայոց մէջ լըյս տեսած (երեք) իրագիտական գրուածները, որոնց լիւրու-թիւնները գաղղիական սկզբնագրերու կ'ընծայէ. եւ այս առթիւ եւրոպական գրութեանց վրայ ընդհանուր տեսութիւն մ'ընկնով՝ ամենայրմար դասագիրք կը գտնէ «անգղիացի անուանի վարժուիճ Գ. Մէրի, ան Ռօսի Իրաբանութիւնն» զոր եւ իրեն առաջնորդ ընտրած է:

Առաջին աստիճանին մէջ (էջ 11—79) գարոց երթալու նոր սկսող տղոց միտքը բանալու եւ գիրերը շորպպատող իրաց հետաքրքրելու նպատակով կը գրուին 1. «Հասարակ իրեր» 2. «Ենական պատմութիւն» վերջաբայն տակ այնպիսի կենդանիներ, տնկեր ու պտուղներ, որ արդէն աշակերտաց անհանձն չեն. 3. «Առնաին տեսեսութիւն» որոյ մէջ կը յիշուին ամենէն գործածական սպասք եւ կարասիք. 4. «Ենախօսութիւն», որ մարմնը եւ անդամոց վրայ տղոց՝ ընդհանուր գաղափար մը կու տայ. 5. «Ճարտարական եւ տնտեսական ընկերութիւն», որուն նպատակն է արուեստաւորաց դասակարգէն կարեւորագոյններն հանգեցնել իրենց աշխատութեանն ու գործածած միջոցներովը տղոց ծանոթացնել. 6. մանկտին ամենէն աւելի հետաքրքրող բնական երևույթներէ չզրկելու համար՝ աստղոյ ալ տեղ շնորհուած է: — Վերջոյշնալ վեց բաժիններն ալ իրենց երկրորդ մասն ունին, որոնք աւելի ուսուցչաց համար կ'երևան. վասն զի բաց ի զգալի համառօտութեան՝ շատ բան միայն անխարկուած կամ յիշուած է, որպէս զի ուսուցիչը մեկնէ կամ ընդարձակէ:

Բ. եւ Գ. աստիճանաց վերջագրերն առաջնոյն բոլորովին կը համապատասխանեն, ի բաց առեալ Գ. աստիճանի քանի մ'աննշան շեղումները: Այն առարկայք կամ իրք՝ որոնց վրայ այս

աստիճանաց մէջ կը խօսուի, աւելի բարձրագոյն են եւ ըստ իմիք աւելի մանրամասն. եւ մի միայն այս կողմանէ առեալ՝ կը զանազանին առաջնէն, ինչպէս յայտնի կը տեսնուի ի մասնաւորի այն հատուածներուն համեմատութեանն, որոնք պլը-եւայլ աստիճանաց մէջ կը գտնուին. Գ. օ. Ժամացոյց (16, 82), օձ (30, 110), մեխակ (82, 156), բայց ամենէն աւելի՝ քնախօսական բաժինը:

Դասագրքիս ոճն ընդհանրապէս յարմար եւ յաղող է, որուն կը վկայեն նախ թարգմանչին երկարածամանակայ փորձառու հմտութիւնը, երկրորդ՝ անգղիական առաջնորդին համաբաւը: — Առարկայի կամ իրի մէջ վրայ ինչ միտ զննելու կէտ որ կայ՝ մի առ մի ըստ կայրելոյն պարզ եւ մեկին կը յիշուի, եւ այն՝ պատշաճ դասակարգութեամբ մը՝ որ առանց չափազանցութեան կրնայ ըստիլ, լծ է այս ոճով տղոց մանկական հասակէն սկսեալ՝ առանց իմանալու կը սորվին առարկայից կամ իրաց էական կամ պատահական յատկութեանց միտ զննել եւ իրարմէ զանազանել, եւ մէն մի առարկայի ինչ վախճանի ծառայելուն կամ ուսկից յառաջ գարուն տեղեակ կ'ըլլան. ի մի մաս՝ ամեն բանի միտ գրելու եւ ամեն բանի վրայ խորհրդածելու կը վարժեն:

Որովհետեւ Իրաբանութիւնն մանկաց ոչ միայն գաղափարներն ամբողջացնելու եւ ընդարձակելու նպատակ ունի, այլ եւ հայրերէն լիզուի մէջ կրթելու, աւելորդ չէ մտադրութիւն ընել տալ՝ որ Մամուրեան Էֆ. ի լիզուն Տաճկաստանի արդի գործընտրուն մըլէն ընտրելագոյնն է եւ հետեւեի՝ սակաւ բացառութեամբ, Միայն ուղղագրութեան մէջ ցանկալի էր որոշ կանոն մ'առնելու, եւ հետեւիլ ուղղագրութիւն: Մեկը էջ 11—14 համեմատելով՝ այսպիսի ուղղագրութեան մը գտանել իմ մտնակն. 13 անգամ՝ ի՞բրեւ, (կրճատեալ բաղաձայնի առկն), ապաթարցով.) 7 անգամ՝ իբրեւ, (առանց ապաթարցի, ձայնաւորի առկն.) 2 անգամ՝ իբնէն (ապաթարցով, ձայնաւորի առկն.) 7 անգամ՝ իբնէն (ապաթարցով, ձայնաւորի առկն.): Նոյնը կը տեսնուի նաեւ յառաջաբանին եւ ամբողջ գործոյն մէջ: Յանձնելի է միօրինակութիւն, եւ այն՝ ուղղագոյնը, միայն ձայնաւորի առկն կրճատել եւ կրճատումն ապաթարցով նշանակել: Մտադրութեան արժանի է նաեւ, որ յէջն 33, Եւրոպ (արու այծ՝ քօշ) իբր ծնանող եւ կամծառու կը նկատուի, փոխանակ՝ այծ (էգն) ըսելու:

Մատենական տպագրութիւնը տգեղ չէ, տպագրական վերլպակներ բաւական շատ են:

Յանկարի էր որ Մեծապ. հնդկնակը սոյն գործին գտած ընդունելութիւնէն քաջալերեալ՝ հրատարակէր աւելի բարձրագոյն կարգերու համար յօրինած իրագիտական դասագրքերին, որոնք պէտքը շատ զգալի է:

Բ. Պ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԵԱԿԱՆ

ԸՐԺԻՒ ԵՒ ԸՂԸԻՆՆ

Գիշտեամբ՝ առաւրի
Բացաւ արծոռիկ մ'իւր թեւեր.
Ուրտորդի մ'աչ արի
Սլաքը խոցեց կարեւիւր
Այլ այն թեւիկն ունոր:
Մոտենաւ մ'անաստ
Ինկած նրեք նրկայն օր
Անցոց ցաւով անգայար.
Եւ վըշտաստամ
Երեք այլ նրկայն գիշեր:
Բայց առաւարոյծ
Բըռնոթեանն ապրաստամ
Դարձան իրեն տըռաւ ոյծ,
Որ աչ ցաւ չեղ յիշեր: —

Երաւ թրփեմ վարդերու,
Բացաւ իւր թեւն — բայց ինչ գոյծ —
Վեր թռչելէն կ'արդերու
Իւր թեւիկը վատոյծ:
Հազիւ մէկիկ հեռացած՝
Հազիւ ծառակ մը գտնէր
Անարժան արծոռնէկին,
Առաւորի մը մտնէր
Կը հաւգջի տըրտնագին
Մի ժայռի վերայ ցած:
Աչերն ի վեր՝ կը հայի
Գազութը ծայրին,
Ծառէն աչ վեր՝ կը հայի
Երկնից կամարին,
Եւ դատն արցունք թռչնէկին
Պատեց աչն արտունգին: —

Ժառոց մէկէն՝ արդարաւ
Աղաւանդ գոյց մը կայտառ
Թրուաւ յանկարծ նկատ վար,
Եւ ափռանքն առողակին
Յըմծայից կը խաչատար
Մեծիով խնայեցին:
Կայմիկն անոր աչն
Հեռաւ արծոռիկն առջ մըտնէր
Եւ սկսաւ ինքնախառն
Թատելով այն մտնէր
Անոյ մ'անոր նայել:
«Ի՞նչ կայ, ըստաւ, զգալո՞ւ.
Հոս քեզի վայել
Երջանկութիւն ըզգայո՞ւ
Ի՞նչ կայ պակաս բան:
Ո՛ր ուրեղեմ այս տնդեւ
Պանկ տօթէն թըրձասպան.

Կախող մ'աւսինս այլ դերեւ
Նշատեց կայող չէն զեռնի,
Որ գրանւն արեւուն
Մատաղայթնէր յետին
Անկն իրկոյն:
Ժառնանց մէկէն իր քայլուն.
Ինչ անտուղմ կ'արակոյր
Քաղերով յոյնիւր.
Եւր ծարաւս այլ եւ,
Առողակիւ արծաթ իւր
Քեզ հանգիստ կը բերէ:
Լրտէ ինձ, բարեկամ,
Երջանկութեան զմարտիտ
Սակաւապէտն ու ժողովուրդ
Եր գտնեն քն մարգարիտ:
Եւ ժողովուրդ բաւական
Է առնալ ուրեք աչ:» —

Ո՛վ դու իմաստուն.
Ըստ արծոռիկն խորիմաց
Խորիմոյց իմկում.
Ո՛վ իմաստութիւն,
Աղաւանդ պէս անոյր
Խոսիւն արտաւ իմ անոյծ:

Գծեմ.

Թարգմ. Հ. Յ. Տ.

ԲԵՐԹՅԱԿԱՆ

ԲՆԸՍՅՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒԹԵՆ

“Իբրեւ հաստատ վճիռ առնելու է՝ թէ Լուրը քաղաքական ու բարոյական առաքելութիւն է”:

Այսպէս կը գրէր առնեմ մը Բակն Բիւրիստիայն, եւ գրեթէ նոյնպէս կը գառուի նաեւ այսօր:

Անգղիացիք կ'ըսեն՝ թէ խօսքն արծաթեայ է, լուծիւնը ոսկեայ. որ է ըսել՝ Լուրն աւելի յարգի է քան խօսքը:

Սակայն առանց Բակնի եւ Անգղիացոց խաղաղութիւնը խռովելու՝ ես աւելի երեւելի գիտնականի մի կարծեաց կը հետեւեմ, որ կ'ըսէ՝ Զմարդ կը դատենք ու կը յարգենք աւելի ըստ իւր խօսքին՝ քան ըստ գործոցն:

Այն մարդն՝ որ կը լուէ, բան մը չ'ըսեր, բան մը չի յայտնէր: Իսկ ով որ բան մը չ'ըսեր կամ չի յայտնէր, անքերեւ ոչ իւր զգածումը, ոչ կարծիքն եւ ոչ այլապէս ինքզինքն ճանաչունի կու տայ. Բնչ համարում կրնամ ունենալ այն պիտոյն վրայ:

Հին ասացումս է՝ թէ Ով որ կը հարցուի ու կը լուէ, հարցումը կը հաստատուի. — Որ լուէն հաւանի —: Այս ալ անհեթեթ խօսք մըն է: